

УДК 378.14

С. В. ПОНІКАРОВСЬКА

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ: НІМЕЧЧИНА, ФРАНЦІЯ

У статті розглянуто особливості профорієнтаційної діяльності в Німеччині та Франції, проаналізовано досвід такої організації її проведення, яка допомагає самовизначенню молоді, розвиває вміння оцінювати себе в контексті ринку праці у країнах з високим рівнем освіти та життя.

Ключові слова: профорієнтаційна діяльність, ринок праці, адаптація, працевлаштування, кар'єрний розвиток.

Ситуація, коли той, хто навчається, стає перед вибором закладу професійного навчання, потребує обов'язкової організації роботи з професійної орієнтації. Для якісної організації є очевидною необхідність звернення до проблем професійної орієнтації тих, хто навчається, у країнах із високою психологічною культурою. Термін “професійна орієнтація” у буквальному сенсі за кордоном не існує, є термін “кар'єрний розвиток” (Career Development). Кар'єрний розвиток уявляє собою широку сферу діяльності, яка включає підготовлених та організованих спеціалістів, що мають у розпорядженні потужні інформаційні та методичні ресурси. Серед західних спеціалістів знаходить визнання системний підхід, за допомогою якого профорієнтація та працевлаштування розглядаються як складові єдиного комплексу, що включає профінформацію, профпораду та консультування, профвибір та профвідбір, працевлаштування та міри з адаптації до трудової діяльності, що в цілому позначається терміном “перехідні послуги”. Комплексна система “перехідних послуг” передбачає спектр координованих послідовних дій щодо тих, хто навчається, при переході від навчання до професійної діяльності. Спільним для всіх розвинутих країн є те, що різні інститути системи освіти разом із мережею державних і приватних служб зайнятості (агенцій та бюро з працевлаштування) становлять головні елементи організаційної структури профорієнтації молоді.

Предметом цієї статті є досвід профорієнтаційної роботи деяких західноєвропейських країн, зокрема Франції та Німеччини, зробити порівняльний аналіз систем і виділити основні компоненти цього виду роботи, які притаманні цим країнам та можуть стати в нагоді, враховуючи період модернізації та пошуку нових шляхів розвитку освіти та профорієнтації в нашій країні.

У працях І. Акімової, Е. Дюркгейма, Г. Корабльова та інших учених проведено соціологічний аналіз молоді як соціальної групи, визначено її місце в соціальній системі. Розглянути проблеми професійної орієнтації та професійного самовизначення з позицій системного підходу дають змогу праці В. Архіпова, Є. Головахи, А. Голомштока та ін. М. Вебер, Є. Клімов,

Г. Корабльова, Н. Левітов висвітлюють професію як складне соціальне явище. Такі автори, як А. Курлов, В. Шубкін та інші вивчали проблеми, пов'язані із соціальною зумовленістю вибору професії. Індивідуальні аспекти професійного самовизначення, особистий професійний розвиток розглядають Ф. Іващенко, Є. Клімова, А. Маркова, Н. Пряжникова. У працях Н. Пряжникової та В. Шубкіна також акцентовано та розглянуто соціологічний та соціально-психологічний аспекти професійної орієнтації та самовизначення. Аналіз робіт усіх авторів дає змогу виявити, які саме ракурси проблеми потребують подальшого дослідження.

Мета статті – проаналізувати досвід проведення роботи з професійної орієнтації, яка допомагає самовизначенню молоді у виборі професії, розвиває вміння оцінювати себе в контексті ринку праці, прагнення до професійної конкурентоспроможності в європейських країнах з багатою та давньою історією вищої освіти та високим рівнем освіти та життя.

Професійна орієнтація як засіб допомоги молодій людині зробити вільний та розумний вибір майбутньої професії виникла у Сполучених Штатах. Організація її була здебільшого роботою Френка Парсонса, професора права та громадянського реформатора. У 1908 р. Парсонс відкрив бюро професійної орієнтації у Бостоні як громадську службу. За п'ять років послуги професійної орієнтації були доступні в державних школах багатьох великих міст. До 1920-х рр. послуга була поширена й на маленькі міста.

У багатьох європейських країнах професійна орієнтація спочатку ґрунтувалася більше на потребах національної економіки, а не на потребах або бажаннях окремих людей, тому виглядала більше як вказівки, а не як допомога. Демократичні країни прийняли модель, схожу на американську, й розширили профорієнтаційні програми.

Програми професійної орієнтації звичайно охоплюють шість галузей: вивчення або огляд різних видів занять, визначення схильностей, вибір професії, підготовка до роботи в зазначеній сфері, знаходження роботи, адаптація та придбання компетентності в роботі.

У кожній розвинутій країні існує система профорієнтації, де роботодавець є активним суб'єктом: роботодавці залучаються до підготовки методичних матеріалів, беруть участь у громадських організаціях; задача роботодавця – досягти того, щоб молодь мала можливість знати, що відбувається на ринку праці, в професійному світі конкретного району, міста тощо [2].

Францію недарма вважають лідером профорієнтації у Європі, адже система профорієнтації тут створена на державному рівні та координується діяльністю трьох міністерств: праці, охорони здоров'я та освіти. Важливою рисою профорієнтації у Франції є її інформаційна спрямованість. Ступінь готовності до професійного вибору залежить від рівня поінформованості про умови праці та вимоги професії до людини. Високі показники рівня професійного самовизначення французької молоді пояснюються наявністю у країні великої кількості центрів з інформації та орієнтації (більше 500), які взаємодіють з різними громадськими організаціями (асоціацією бать-

ків, біржою труда, центрами професійної підготовки), службами інформації (Національним інститутом педагогічних досліджень, Регіональним центром педагогічної документації та ін.). Центри інформації та орієнтації у Франції наділені величезними правами, мають можливість впливати на професійний вибір молоді згідно з вимогами ринку, залучаючи її в ті галузі, які потребують кадрів. Штат центрів з інформації та орієнтації складають дипломовані спеціалісти – радники з профорієнтації, які отримують вищу професійну освіту в Парижському інституті досліджень в області праці та професійної орієнтації, Марсельському інституті біометрії людини та професійної орієнтації, Інституті психологічних та психолого-соціальних досліджень у м. Бордо, в Регіональному інституті профорієнтації в м. Ліллі та в Університеті Рейна. Після закінчення випускники отримують диплом державного зразку радника-психолога з профорієнтації. Для того, щоб обійняти відповідну посаду вони проходять конкурсний відбір. Більшість з них мають багаторічний досвід роботи викладачами та шкільними психологами [4].

Окрім цього, у Франції система професійної орієнтації відзначається жорстким законодавчим регулюванням. Закон про освіту вимагає орієнтаційного оцінювання здібностей учнів з перших класів початкової школи і послідовної роботи з профвідбору протягом періоду обов'язкового навчання. Основний акцент у профорієнтаційній роботі робиться на учнів 15–16 років, при цьому переважають групові форми профорієнтаційної роботи. Професійна орієнтація здійснюється через процедуру проведення у кожному навчальному закладі співбесіди представників цього навчального закладу з батьками та учнями. Французькі вчені визначають найважливішою особливістю профорієнтації педагогічну спрямованість, яка забезпечує здатність робити вибір, включаючи вміння враховувати об'єктивні й суб'єктивні чинники, що впливають на нього. Тільки такий вибір може забезпечити молодим людям самостійність в економічній, соціальній сферах та в особистому житті. І, зважаючи на те, що важливою ознакою концепції профорієнтації у Франції є вже згадана інформаційна спрямованість, значну увагу приділяють вивченню впливу на вибір професії отриманої інформації і суб'єктивно-особистісних особливостей її сприйняття [1].

Французька система освіти є однією з кращих у світі. Інтенсивні заняття в середній школі та спеціалізоване навчання у випускних класах – все це дає змогу школярам у Франції отримати фундаментальні знання з основних предметів і усвідомлено підійти до вибору професії.

Тут діє паралельна структура трьох національних агентств, що займаються питаннями профорієнтаційної роботи, діяльність яких координує комітет з представників міністерств освіти та праці:

1. Національне бюро з освітньої та професійної інформації розробляє методичні рекомендації, посібники з освітньої та професійної інформації, профорієнтації та професійної технічної підготовки; здійснює загальну методичну роботу та координацію у цій сфері по всій країні; готує аналітичні

огляди; організує дослідження щодо вдосконалення інформації про професії і сприяє їх проведенню. У його веденні знаходяться регіональні бюро та місцеві відділення, у функції яких входять збір і поширення профінформації на місцевому рівні.

2. Центр професійної інформації та орієнтації в особі співробітників (профрадників) координує профорієнтаційну роботу в школах, розробляє шкільні програми з профорієнтації учнів, керує роботою шкільних вчителів і організацій батьків, бере участь у профорієнтаційних заходах. Тут проводиться основна робота з профконсультування та профдіагностики на основі використання психологічних тестів і спеціальної апаратури для визначення психологічних характеристик учнів.

3. Національне агентство зайнятості з розгалуженою мережею державних агентств (бюро найму) надає посередницькі послуги з працевлаштування всім віковим групам населення, втім, лише в небагатьох державних агенціях є спеціалізовані відділи й фахівці з роботи з молоддю.

Тобто, державне регулювання, висока кваліфікація спеціалістів та наявність профорієнтаційних рад забезпечують ефективність французької системи профорієнтації.

У Німеччині профорієнтаційна робота з учнями ведеться шляхом проведення опитувань, тестів, консультацій, спільних заходів з батьками. Особливістю профорієнтаційної роботи в країні є те, що кожна дитина заповнює робочий зошит, де дається загальна інформація про сім'ю, особисті інтереси, схильності, професійні наміри, попередній вибір професії. Робочий зошит разом з додатковими даними про успішність, результатами освідчень і підсумками тестування служить основою для профконсультацій. У разі необхідності профконсультант може вдатися до допомоги медичної, психологічної служб, які мають необхідних фахівців [2].

Для організаційної структури системи профорієнтації Німеччини властива висока ступінь централізації. Вищим органом управління профорієнтацією та працевлаштуванням населення є Федеральний інститут, що знаходиться в підпорядкуванні Міністерства праці та соціальних питань. Своєю діяльністю Інститут охоплює профорієнтацію учнів у школах і частково – в університетах. Профконсультанти Інституту поєднують функції з профорієнтації та працевлаштування.

У Німеччині законодавчо заборонені приватні агентства зайнятості. Згідно з чинним законодавством школам також заборонено займатися працевлаштуванням випускників. Працевлаштування населення – монопольна функція Федерального інституту зайнятості та його місцевих відділень і агентств. Поєднання функцій профорієнтації та працевлаштування у віданні єдиного державного органу наближає профорієнтаційну роботу в Німеччині до комплексної системи “перехідних послуг” [4].

Для координації діяльності Інституту зайнятості та шкіл з питань профорієнтації та працевлаштування учнів постійно діє Федеральна комі-

сія зі зв'язків, що складається з представників Міністерства освіти та Інституту зайнятості. Такі комісії діють на рівні федеральних земель.

У Німеччині, на відміну від інших країн, єдиною функцією профконсультанта у профорієнтаційній роботі є профконсультування і профрекомедації. Адміністративна та технічна робота, а також профінформація перебувають у віданні “технічних” відділів шкіл.

Зараз у сферу профорієнтації та консультування входять такі нові області, як визнання неформального та спонтанного навчання, акредитація отриманого раніше навчання, використання Європейської рамки кваліфікацій та Європейської системи залікових одиниць. Все це потребує формування у спеціалістів необхідних компетенцій.

Виходячи з вищевикладеного можна зробити **висновки**, що в розвинутих країнах велику увагу приділено професійній орієнтації учнів, поряд з допомогою у виборі професії пріоритетним є формування самостійності, вміння оцінювати себе в контексті ринку праці, прагнення до професійної конкурентоспроможності й мобільності.

Серед західних фахівців знаходить визнання системний підхід, за допомогою якого профорієнтація та працевлаштування розглядаються як складові єдиного комплексу, що включає профінформацію, профпораду та консультування, професійний відбір і професійний підбір, працевлаштування та заходи з адаптації до трудової діяльності, що в цілому позначається терміном “перехідні послуги”. Комплексна система “перехідних послуг” – це спектр координованих послідовних дій, що допомагає учням при переході від навчання до професійної діяльності.

Спільним для всіх розвинутих країн є те, що різні інститути системи освіти разом з мережею державних і приватних служб зайнятості (агентств і бюро з працевлаштування) становлять головні елементи організаційної структури профорієнтації молоді.

Список використаної літератури

1. Гриншпун С. С. Опыт создания государственной службы профориентации во Франции / С. С. Гриншпун // Педагогика. – 2004. – № 7. – С. 85–91.
2. Кузнецов В. Зарубежный опыт организации взаимодействия рынка труда и системы профессионального образования / В. Кузнецов // Народное образование. – 2007. – № 1. – С. 194–199.
3. Пряжникова Е. Ю. Профориентация : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / Е. Ю. Пряжникова, Н. С. Пряжников. – Москва : Академия, 2005. – 496 с.
4. Щекин Г. В. Теория и практика управления персоналом : учеб.-метод. пособ. / Г. В. Щекин. – 2-е изд., стереотип. – Киев : МАУП, 2003. – Т. 33. – 280 с.

Стаття надійшла до редакції 08.08.2014.

Поникаровская С. В. Европейский опыт профессиональной ориентации: Германия, Франция

В статье рассмотрены особенности профориентационной деятельности в Германии и Франции, проанализирован опыт такой организации ее проведения, которая помогает самоопределению молодежи, развивает умение оценивать себя в контексте рынка труда в странах с высоким уровнем образования и жизни.

Ключевые слова: профориентационная деятельность, рынок труда, адаптация, трудоустройство, карьерное развитие.

Ponikarovsky S. European Experience Professional Orientation: Germany, France

The features of vocational guidance in France and Germany have been analyzed in the article. The situation when the student is to choose the higher school to study further needs proper organization of the work on vocational guidance. In order to make this work successful, there is a necessity to turn to the problems of vocational guidance of the students in the countries with high psychological culture. There is no such a term as “vocational guidance” abroad, there is a term “Career Development”. “Career Development” is a broad sphere of activity including participation of the trained and organized specialists having powerful informational and methodological resources at their disposal. Western specialists favour the system approach due to which vocational guidance and job placement are considered as components of a single complex, which includes vocational information, vocational advice and consulting, vocational choice and selection, job placement and measures to adapt to work activity. All these can be called “transit services”. These services are a number of coordinated actions, directed at those who study, when they transit from studying to professional activity. All developed countries have the fact in common that different educational institutions along with a network of state and private employment agencies comprise the major elements of organizational structures of youth’s vocational guidance. In France the system of vocational guidance is characterized by strict legal regulation. The Law on Education requires orientational evaluation of the student’s capabilities starting with the first forms of the infant school and sequential work on job selection during the whole period of compulsory education. The main accent is made on the students at the age of 15–16, and the group forms of vocational guidance work are preferable. Vocational guidance is accomplished by conducting interviews of representatives of the educational institution with the parents and the potential students. French scientists consider the most characteristic feature of vocational guidance being the possibility of making a choice with regard to objective and subjective reasons influencing it. The second important feature of French system is informational orientation which is paid great attention to there.

In Germany vocational guidance is accomplished by questionnaires, tests, consulting, organizing common events with the parents. The specific feature for Germany is a kind of “Workbook” which is filled by every child by giving full information on his/her family, interests, inclinations, professional intents. This workbook, together with additional data on success, results of examinations and test summaries is the base for vocational consulting. When necessary, the consultant can turn to medical or psychological help. In Germany private employment agencies are prohibited by law. According to the law the schools may not be engaged in job placement of their students. Job placement of the population is the monopoly of Federal Institute of Employment and its local branches and agencies. Integration of functions of vocational guidance and job placement in one state organ approximates vocational guidance work in Germany to the complex system of “transit services”.

Key words: vocational guidance activity, labour market, adaptation, job placement, career development.